

susjedne niske obale (Bačka). S druge strane klanca na visokoj dunavskoj terasi također se nalazilo prapov. višeslojno naselje tzv. *Vinograd Karasović*. Prve arheol. nalaze skupila je i predala Arheološkome muzeju u Zagrebu obitelj Streim, vlasnik Vučedola. To je ponukalo J. Brunšmida da 1897. izvede prvo pokusno iskapanje na položaju Gradac. R. R. Schmidt je 1938. istražio čitav Gradac i ustanovio na njemu stratigrafski slijed: starčevačka kultura (neolitik), badenska kultura, vučedolska kultura (eneolitik). U gornjim je slojevima otkrio i tragove kultura iz bronzanoga doba, mlađega željeznog doba i sr. vijeka. Osobito su zanimljiva bila dva građevna sloja badenske i dva sloja vučedolske kulture, svaki s dvije apsidne građevine i dvije građevine tipa megarona. Naknadnim istraživanjima i pregledom građe uočena je i treća eneolitička kultura — kostolačka kultura. Pokusna istraživanja na Vučedolu provedena su 1966, 1967. i 1981, a od 1984. započinje sustavno istraživanje čitava lokaliteta. Na položajima *Vinograd Streim* i *Kukuruzište Streim* bilo je smješteno podgrađe gdje je živjela većina stanovništva, dok je akropola na Gradcu sa svojim izvanrednim građevinama bila upravno i sakralno središte naselja. Lok. je bio nastanjen u dugome vremenskom razdoblju, počevši od neolitika (starčevačka kultura, sopotska kultura) kroz čitav eneolitik (lasinjska kultura, badenska kultura, kostolačka kultura), no najveći procvat doživio je krajem eneolitika u vučedolskoj kulturi. Tragovi naselja iz toga doba osobito su dobro uočljivi. Nizovi nadzemnih stambenih zgrada smješteni su prstenasto uz sam rub visoravni. Unutar kuća i između njih nalaze se mnogobrojne cilindrične jame koje su služile kao ostave, a katkad i kao grobovi ritualno žrtvovanih životinja. U jamama unutar naselja pokapani su i mrtvi žitelji Vučedola. Bogatom opremom (21 čitava keramička posuda i 30 obredno razbijenih) ističe se grob bračnoga para, otkopan 1938. na Gradcu. Tragovi u gornjim slojevima pokazuju da se život na Vučedolu nastavio i u rano bronzano doba (vinkovačka kultura) te u vrijeme kulture Belegiš II. kasnoga bronzanog doba. Izvan areala prapov. naselja bilo je i drugih arheol. nalaza, npr. skeletni grob iz vremena starijega željeznog doba, u kojemu su nađeni željezna koplja, nož i sjekira.

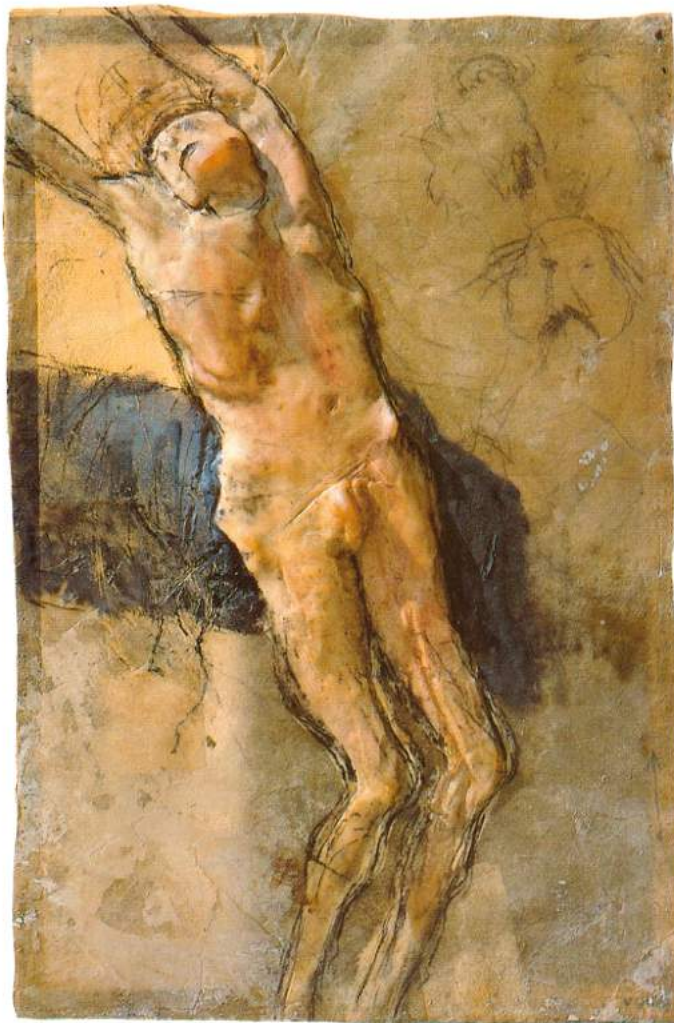
V. je nezaobilazan i neobično važan lok. za proučavanje i spoznavanje badenske i vučedolske kulture u cjelini te osobito u kronološkome vrednovanju obiju kultura.

Iskopine vučedolskoga nalazišta (konzervirane i namijenjene prezentaciji) teško su uništene ratnim razaranjima u agresiji na Hrvatsku 1991, a prikupljeni arheol. predmeti odneseni su u Srbiju.

LIT.: M. Hoernes, Mitteilungen der prähistorischen Kommission, Wien 1901. — V. Hoffiller, Corpus vasorum antiquorum, Yougoslaviae, I, Paris 1934. — R. R. Schmidt, Die Burg Vučedol, Zagreb 1945. — Vučedol — treće tisućljeće p.n.e. (katalog), Zagreb 1988. — Vukovar — vjekovni hrvatski grad na Dunavu, Koprivnica 1993. T. T. G.

VUČEDOLSKA KULTURA, eneolitička kultura (treće tisućljeće pr. Kr.) nazvana prema lokalitetu Vučedolu na Dunavu kraj Vukovara. U literaturi je poznata i pod imenima *istočnoalpske sojeničarske kulture* (M. Hoernes), *slavonske kulture* (G. Childe) ili *Vučedol–Zók kulture*. Ishodišno joj je područje I Slavonija i Srijem (Vučedol, Vinkovci, Sarvaš, Gomolava, Belegiš, Mitrovac), no tijekom klasične i kasne faze razvoja proširila se na sjever preko Mađarske (Zók), Donje Austrije i Gradišća (Wien XXII–Aspern, Wien–XIII–Gemeindeberg, St. Andrä a.d. Traisen, Deutschkreuz) i Slovačke (Nitra, Čaka) sve do Praga (Praha VIII–Bohince), na zapad u središnju Hrvatsku (Apatovac, Veliko Trojstvo, Mikleuška, Rudine) i istočnoalpski prostor (Ljubljansko barje), na jug u Bosnu (Hrustovača, Zecovi, Debelo brdo) te na istok preko Šumadije i S Srbije (Đurđevačka glavica, Jasik) sve do Rumunjskog Banata (Moldava Veche). Pojam vučedolske kulture danas obuhvaća tri vremenska horizonta: horizont pretklasične i klasične vučedolske kulture, horizont kasne vučedolske kulture i njezinih regionalnih tipova (slavonsko-srijemski, zapadnobosanski, južnobosanski, slovenski, šumadijski, Makó i Nyírség), te horizont postvučedolskih pojava koje pripadaju već ranom bronzanom dobu (ljubljska kultura sa slovenskim i jadranskim tipom).

Nosioci rane i klasične vučedolske kulture svoja su naselja smještali na visokim lesnim terasama uz rijeke ili na obroncima brda. Većina je bila utvrđena dotjerivanjem strmih padina, palisadama ili vodenim opkopima. U kasnoj fazi prevladavaju gradinska ili sojenička naselja, a povremeno se rabe i špilje. Stambeni objekti su četverokutne nadzemne kuće od kolaca i šiblja oblijepljene ilovačom, opremljene ognjištem i

M. VUCO, *Pobjednici disciplina*, detalj triptiha

malim kućnim žrtvenicima te posebnim jamama, odn. podrumima za spremanje i čuvanje zaliha.

Posebno obilježje vučedolskoj kulturi daje bogata i raznovrsna keramika. Posude se odlikuje izvrsnom kvalitetom, sjajnom crnom površinom i osebujnim stilom ukrašavanja koji počiva na tehnikama urezivanja, duboreza i rovačenja, upotpunjenim bijelom, žutom ili crvenom inkrustacijom. Ornamenti su najčešće komponirani arhit. po zonama ili metopama, a u njihovu izboru izražena je sklonost prema geometrizaciji. Među oblicima se ističu raznovrsne bikonične zdjele, amfore s uskim cilindričnim vratom, trbušasti vrčevi s ručkom, kupe na niskoj nozi, zdjelice na četiri nožice, jajoliki lonci i niz specifičnih oblika poput posude u obliku golubice, trodijelnih boca, posuda u obliku kupolaste peći. Figuralna plastika nije posebno bogata, ali je pažljivo i izražajno oblikovana. Ističu se

VUČEDOL, keramička posuda. Zagreb, Arheološki muzej